

ВПРОВАДЖЕННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ КЛАСТЕРНОЇ ОРГАНІЗАЦІЇ РОЗВИТКУ АГРОПРОДОВОЛЬЧОГО РИНКУ

**М. В. Мокляк, кандидат економічних наук.
Полтавський національний технічний університет ім. Ю. Кондратюка.**

© Мокляк М. В., 2013.

Стаття отримана редакцією 29.05.2013 р.

Вступ. Для досягнення конкурентоспроможного аграрного виробництва необхідно вибрати відповідний тип його розвитку, що забезпечить стійке зростання обсягів господарської діяльності аграрних підприємств. Таким типом розвитку, на наш погляд, має бути інноваційний, оскільки саме інноваційний процес в аграрному виробництві пов'язаний з організаційно-економічним, техніко-технологічним оновленням, спрямованим на вдосконалення процесу виробництва та реалізації сільськогосподарської продукції, підвищення ефективності й конкурентоспроможності на основі використання досягнень науки, техніки, передового національного та світового досвіду. Інноваційна модель розвитку в умовах глобалізації передбачає використання нових організаційних форм у виробничій і збутовій сферах, що суттєво прискорює процеси передачі інноваційних розробок у різні галузі.

Одним з основних напрямів підвищення ефективності розвитку агропродовольчого ринку є створення кластерів, у межах яких відбувається поєднання господарських процесів із науково-інноваційною діяльністю.

Огляд останніх джерел досліджень і публікацій. Зазначені питання знайшли своє відображення у працях таких учених-економістів, як О. Березін, П. Гайдуцький, Б. Данилишин, М. Малік, П. Саблук. Однак недостатньо дослідженими залишаються методологія і практика особливостей кластеризації агропродовольчого ринку на регіональному рівні.

Постановка завдання. Зважаючи на актуальність та відсутність комплексного характеру вивчення проблеми, основною метою роботи є розроблення та економічне обґрунтування заходів щодо впровадження інноваційної моделі кластерної організації розвитку агропродовольчого ринку Полтавського регіону.

Основний матеріал і результати. Саме використання кластерної моделі як засобу економічних відносин на регіональному рівні дає глибше, більш зрозуміле уявлення про місцеві економічні чинники та динаміку регіонального розвитку, ніж традиційні методи. Підприємства кластера – географічно сконцентровані та взаємозалежні через обмін товарів і послуг, який є більш стійким, ніж взаємообмін з рештою суб'єктів економіки. Метою формування кластерів є залучення додаткових коштів до регіону, посилення конкурентоспроможності підприємств шляхом надання допомоги у визначенні та використанні спільних можливостей і розширенні ринку. Кластерний підхід сприяє формуванню у регіоні підприємницького клімату, що стимулює розвиток підприємств та створення нових.

Спираючись на теорію кластерного підходу, пропонуємо модель кластера агропродовольчого ринку в Полтавській області (рис. 1).

Зважаючи на агропромислову спеціалізацію Полтавської області, ми пропонуємо використати наявний потенціал виробництва та переробки зернової продукції, покладений на інноваційну основу, з метою формування регіонального кластера. Аналізуючи структуру виробництва області, ми дійшли висновку про можливість формування в області агропромислового кластера зерна, що дасть змогу оптимізувати просування зерна від виробника до кінцевого споживача та забезпечить додаткові переваги кожному учасникові угруповання.

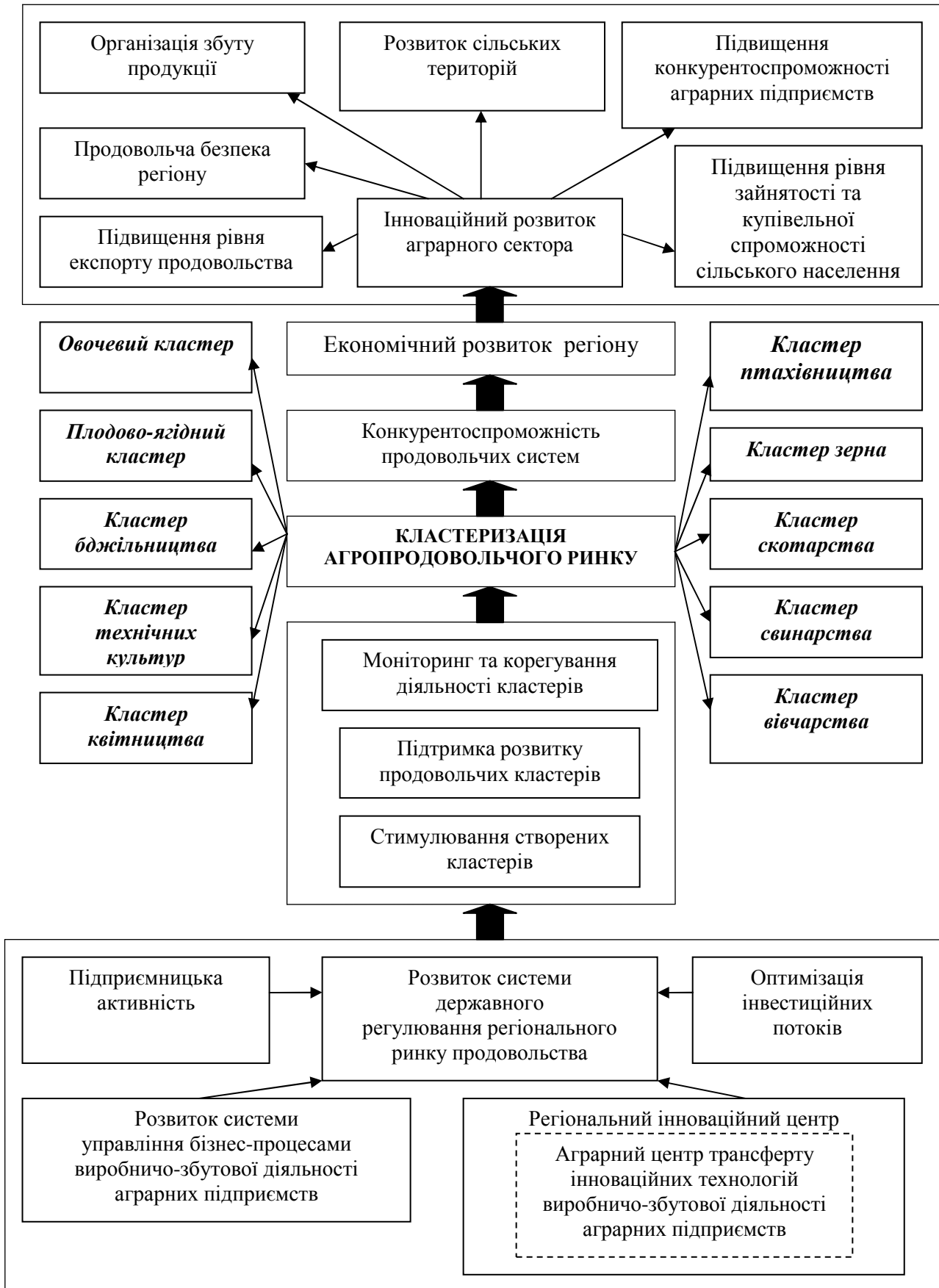

Рис. 1. Кластерна модель розвитку агропродовольчого ринку регіону [запропоновано автором]

Для цього область має достатні можливості виробництва сировини (посідає перше місце в Україні у структурі виробництва зернових та зернобобових культур), наявні значна кількість сертифікованих зерноскладів для її зберігання (у разі відсутності власних елеваторів у безпосереднього виробника) і мережа гуртових посередників, та характеризується розвинутою зернопереробною й харчовою промисловістю.

У цілому, в області близько 1183 аграрних підприємств, що здійснюють свою основну діяльність у сфері виробництва та реалізації продукції зернових і зернобобових культур [1].

Область має достатній рівень наукового та кадрового забезпечення – науково-дослідні інститути, а саме: Полтавський інститут агропромислового виробництва ім. М. І. Вавілова НААНУ, Полтавська державна сільськогосподарська дослідна станція, Полтавська державна аграрна академія. З достатнім рівнем розвитку тут діють заготівельні, переробні, торговельні підприємства різних форм власності. Вони можуть відігравати роль основних ланок агропромислового кластера зерна регіону.

З метою безпосередньої організації кластера слід визначити підприємство-лідер, що виконуватиме основні функції гуртового посередника, та виробників сировини, виявити ключових партнерів щодо переробного й харчового виробництва, потенційних партнерів щодо наукового супроводу, ідентифікувати регіональні можливості стратегічного розвитку інтегрованої структури.

Керуючись принципами створення продовольчого кластера, ми визначили торговельне підприємство, здатне стати ядром кластера та виконувати у ньому системоутворюючі функції. У Полтавській області функціонують 5 великих торговельних підприємств, на частку яких припадає понад 50% продажу продукції зернових та зернобобових культур. До них належать ТОВ «Інтер-Агро», ТОВ «Нібулон», ТОВ «Амарант», ТОВ «Українське зерно», ТОВ «Форос Агро». На нашу думку, як підприємство-лідер агропромислового кластера зерна доцільно розглядати ТОВ «Інтер-Агро». При цьому слід урахувати й те, що високий рейтинг за рівнем регіонального розвитку за високого рівня наявного потенціалу має аграрний сектор Глобинського, Новосанжарського та Кобеляцького районів, агропідприємства яких є основними постачальниками сировини ТОВ «Інтер-Агро». Тому ці райони у межах проведеного дослідження можуть розглядатися як системоутворююче ядро для обґрунтування можливостей застосування інновацій в агровиробничій та збутовій сферах на основі кластеризації.

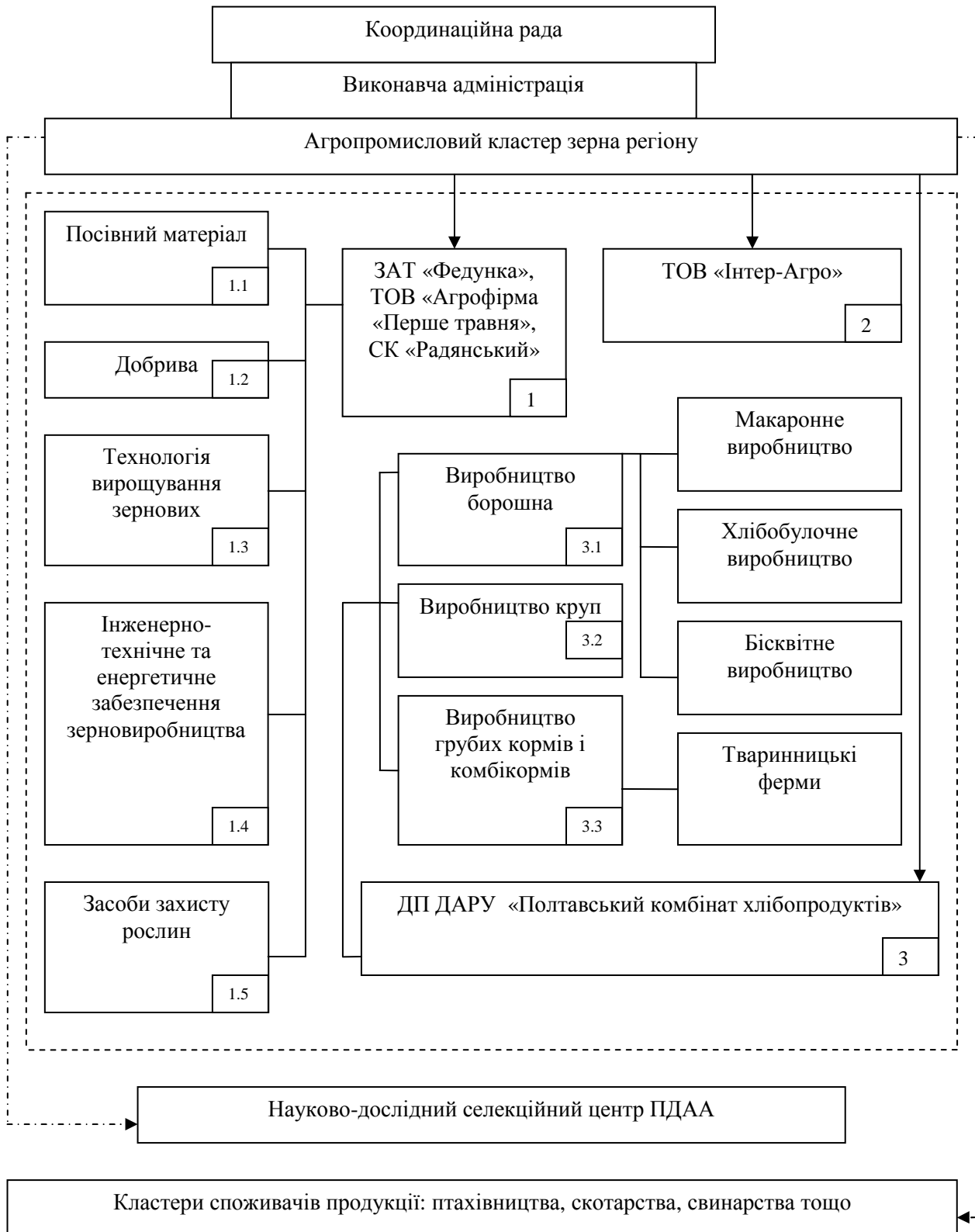
Розроблена автором структура агропромислового кластера зерна наочно демонструє виділення у його межах трьох підкластерів: 1) зерновиробничого; 2) просування зерна на ринок; 3) переробного та харчового виробництва (рис. 2).

Органом управління кластера буде рада, до складу якої входитимуть власники (керівники) підприємств і представники регіональних органів влади. Рада кластера має здійснювати координаційні, аналітичні, розпорядчі й контролюючі функції у межах спільних фінансових, матеріальних, інформаційних, інноваційних та інших ресурсів. Основні принципи управління агропромисловим кластером зерна мають ґрунтуватися на методології індикативного планування та довготривалих договірних відносин.

До кожного з підкластерів входять учасники кластера, яким характерні однотипні за технологією виробництва. Перший з них поєднує сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства Глобинського, Кобеляцького, Миргородського, Новосанжарського, Семенівського та Шишацького районів Полтавської області, котрі є безпосередніми виробниками продукції зернових культур.

Розрахуємо показники ефективності функціонування трьох учасників цього підкластера: ЗАТ «Федунка» Шишацького району, ТОВ «Агрофірма «Перше травня» Новосанжарського району, СК «Радянський» Кобеляцького району Полтавської області. Другий технологічний підкластер являє собою основний сектор, на який покладено функції з подальшого просування на ринку зернової продукції (ТОВ «Інтер-Агро»). Третій виробничо-технологічний підкластер – переробний та харчовий - поєднує переробні та харчові виробництва, де одним з основних компонентів є продукт, що отримується при переробці зерна (ДП ДАРУ «Полтавський комбінат хлібопродуктів»). Це борошно, крупи, грубі корми, комбікорми, макаронні вироби тощо. До агропромислового кластера зерна також передбачається залучити підприємство, яке активно співпрацюватиме з виробничим підкластером і забезпечить його науковий супровід, Науково-дослідний селекційний центр

Полтавської державної аграрної академії. На рис. 2 зображені й ті кластери агропродовольчого ринку регіону (в основному тваринництва), з якими може активно співпрацювати кластер зерна, як споживачами кормових сумішей.

1, 2, 3 – технологічні підкластери

Рис. 2. Агропромисловий кластер зерна Полтавського регіону [запропоновано автором]

Проведемо прогностичний розрахунок загального економічного результату виробництва зерна озимої пшениці з урахуванням упровадження інноваційного проекту виробничим блоком кластера (табл. 1).

Таблиця 1. Показники прогнозу економічних результатів виробництва зерна озимої пшениці з урахуванням упровадження інноваційного проекту виробничим блоком кластера, 2012 - 2014 рр. [систематизовано автором]

Показники	Роки			Усього
	2012	2013	2014	
Виручка від реалізації, тис. грн.	6787,4	8184,1	9904,6	24876,1
Витрати на виробництво, тис. грн.	4596,2	5515,5	6618,4	16730,1
У т.ч.: вартість реалізації інноваційного проекту, тис. грн.	711,5	853,8	1024,5	2589,8
Прибуток, тис. грн.	2191,2	2668,6	3286,1	8145,9
Прибуток без інновацій, тис. грн.	1290,1	1577,4	1954,8	4822,3
Додатковий прибуток від реалізації інноваційного проекту, тис. грн.	901,1	1091,2	1331,4	3323,7
Роялті (1% від додатково одержаного прибутку), річна, грн.	9011	10911,6	13313,6	33236,2
Прибуток виробника, тис. грн.	2182,3	2657,6	3272,7	8112,6
Рівень рентабельності, %	47,5	48,2	49,4	-

Дані таблиці 1 свідчать, що додатковий прибуток від упровадження інноваційного проекту складе вже у перший рік 901,3 тис. грн., тоді як вартість реалізації проекту становить 711,5 тис. грн. Такий рівень прибутковості забезпечується високим рівнем урожайності нового інтенсивного сорту пшениці – 60 ц/га. Ціни реалізації на одержану продукцію ми враховували без підвищення відповідно до підвищення якості продукції. Загальний прибуток виробничого блока кластера за період 2012 - 2014 рр. становитиме 8112,6 тис. грн. Рівень рентабельності у середньому за три роки – 48,4%.

Зазначимо, що науково-дослідний селекційний центр одержує такі виплати за використання інноваційного продукту у виробництві:

- 1) роялті за використання технології вирощування нового сорту пшениці «Манжелія» за мінімальної системи обробітку ґрунту;
- 2) плату за технологічний супровід, консультування.

Визначимо, які переваги від упровадження інноваційного проекту матиме інший учасник кластера – гуртовий посередник. При здійсненні прогностичних розрахунків ціну продажу 1 ц пшениці ми визначали у розмірі 2000 грн. у 2012 р., 2200 грн. – у 2013 р., 2400 грн. – у 2014 р. Розрахунок прогностичної виручки від реалізації зерна озимої пшениці ТОВ «Інтер-Агро» наведено у таблиці 2.

Аналіз даних таблиці 2 свідчить, що ТОВ «Інтер-Агро» протягом прогнозного періоду вже у перший рік впровадження інноваційного проекту реалізує додаткових 1608,3 т. пшениці (разом за прогнозні три роки – 5170,5 т.). Це забезпечить одержання додаткового прибутку в перший рік 1,7 млн. грн., а загалом за 2012 - 2014 рр. – 5,5 млн. грн. Отже, за рахунок реалізації інноваційного проекту гуртовий посередник одержить у перший рік на 32,1% більше прибутку, ніж за звичайних умов діяльності виробничого блока кластера.

Таблиця 2. Показники прогнозу виручки від реалізації зерна озимої пшениці гуртового посередника - учасника кластера ТОВ «Інтер-Агро», 2012 - 2014 рр. [систематизовано автором]

Показники	Роки			Усього
	2012	2013	2014	
Витрати на придбання зерна, одержаного за традиційної системи вирощування, у виробника, млн. грн.	5,2	6,2	7,5	18,9
Витрати на придбання зерна, одержаного за інноваційної системи вирощування, у виробника, млн. грн.	6,8	8,2	9,9	24,9
Обсяги реалізації зерна пшениці 1-3 -го класу, одержаного за традиційної системи вирощування, т.	5279,7	5649,3	6044,8	16973,8
млн. грн.	10,5	12,4	14,5	37,4
Обсяги реалізації зерна пшениці 1-3 -го класу, одержаного за інноваційної системи вирощування, т.	6888	7370,2	7886,1	22144,3
млн. грн.	13,8	16,2	18,9	48,9
Додаткові обсяги реалізації за рахунок впровадження інноваційного проекту, т.	1608,3	1720,9	1841,3	5170,5
Прибуток, одержаний у результаті реалізації зерна пшениці 1-3 -го класу, отриманого за традиційної системи вирощування, млн. грн.	5,3	6,2	7,0	18,5
Прибуток, одержаний у результаті реалізації зерна пшениці 1-3 -го класу, отриманого за інноваційної системи вирощування, млн. грн.	7,0	8,0	9,0	24,0
Додатковий прибуток, одержаний посередником за рахунок впровадження інноваційного проекту виробничим блоком кластера, млн. грн.	1,7	1,8	2,0	5,5

Показники порівняння прогнозу економічних результатів діяльності учасників кластера з урахуванням впровадження інноваційного проекту у 2012 - 2014 рр. наведені у таблиці 3.

Аналіз даних таблиці 3 свідчить про позитивний прогнозний ефект створення кластера. Так, очікується, що ЗАТ «Федунка» Шишацького району за досліджуваний період одержить додаткового прибутку 559,8 тис. грн., ТОВ «Агрофірма «Перше травня» Новосанжарського району – 1335,7 тис. грн., СК «Радянський» Кобеляцького району Полтавської області – 1394,8 тис. грн., а ТОВ «Інтер-Агро» - додаткових 5,5 млн. грн.

Таблиця 3. Показники порівняння прогнозу економічних результатів діяльності учасників кластера з урахуванням упровадження інноваційного проекту, 2012 - 2014 рр. [систематизовано автором]

Показники	ЗАТ «Федунка» Шишацького району			ТОВ «Агрофірма «Перше травня» Новосанжарського району			СК «Радянський» Кобеляцького району			ТОВ «Інтер-Агро»		
	до впровадження інноваційного проекту	після впровадження інноваційного проекту	абсолютне відхилення показників (+, -)	до впровадження інноваційного проекту	після впровадження інноваційного проекту	абсолютне відхилення показників (+, -)	до впровадження інноваційного проекту	після впровадження інноваційного проекту	абсолютне відхилення показників (+, -)	до впровадження інноваційного проекту	після впровадження інноваційного проекту	абсолютне відхилення показників (+, -)
Виручка від реалізації, тис. грн.	4860,8	5879,3	1018,5	6413,1	8745,4	2332,3	7688,7	10251,4	2562,7	37400	48900	11500
Витрати на виробництво (придбання), тис. грн.	3594,2	4046,9	452,7	5064,4	6047,5	983,1	5481,8	6635,7	1153,9	18900	24900	6000
Прибуток, тис. грн.	1266,8	1826,6	559,8	1348,6	2684,3	1335,7	2206,9	3601,7	1394,8	18500	24000	5500

У перспективі створення кластерів з виробництва та реалізації зерна пшениці сприятиме розвитку національного господарства, зменшить залежність споживчого ринку від імпорту.

Висновки. Кластеризація нині стає дієвим напрямом підвищення конкурентоспроможності як окремих підприємств, регіонів, так і національної економіки у цілому. Проведений аналіз галузей агропродовольчої сфери Полтавської області засвідчує, що задіяні у ній аграрні підприємства щільно пов'язані між собою та мають на меті одержання економічного результату від спільної діяльності. Зазначене підтверджує можливість формування кластерів з виробництва високоякісного зерна пшениці в області. Зважаючи на ефективність цього напрямку інтеграції підприємств агропродовольчої сфери з просування продукції від виробника до споживача, автором окреслено передумови та перспективи формування агропромислового кластера зерна і створено кластерну модель розвитку агропродовольчого ринку регіону, що забезпечить населення області високоякісною продукцією й сприятиме розвитку збуту продукції аграрних підприємств.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Дані Головного управління статистики у Полтавській області. [Ел. р.]. - Режим доступу: <http://poltavastat.pi.net.ua>.
2. Мокляк, М. В. Сучасні аспекти інноваційного типу розвитку торговельних аграрних підприємств / М. В. Мокляк // Вісник Харківського національного технічного університету сільського господарства ім. Петра Василенка: Економічні науки. Вип. 104. – Харків: ХНТУСГ, 2010. – С. 245 - 251.
3. Мокляк, М. В. Стан розвитку торгівлі аграрною продукцією у Полтавській області / М. В. Мокляк // Вісник аграрної науки Причорномор'я: Економічні науки. Вип. 2 (59). – Миколаїв: МДАУ, 2011. – С. 113-120.

4. Мокляк, М. В. Роль інноваційних процесів у розвитку виробничої сфери аграрних підприємств / М. В. Мокляк // Інноваційні аспекти управління підприємствами аграрної сфери: матеріали міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: ПДАА, 2010. – С. 25 - 27.
5. Мокляк, М. В. Методологічні підходи щодо інноваційної моделі кластерної організації розвитку агропродовольчого ринку / М. В. Мокляк // Формування та розвиток інтеграційних процесів в АПК: матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції. – Полтава: ПДАА, 2011. – С. 70 - 72.
6. Березін, О. В. Інфраструктура ринку аграрної продукції в Полтавській області / О. В. Березін, М. В. Мокляк // Економіка АПК. – 2011. - № 4. – С. 45 - 50.
7. Данилишин, Б. Аграрна політика: час визначитися / Б. Данилишин, А. Лисецький // Урядовий кур'єр. – 17 травня 2005. – С. 13.
8. Саблук, П. Т. Аграрним реформам – усвідомлений розвиток / П. Т. Саблук // Економіка АПК. – 2012. - № 6. – С. 3 - 6.
9. Саблук, П. Т. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку / П. Т. Саблук // Інформ.-аналіт. зб. Випуск 5 - К.: Лібра, 2002. – 587 с.
10. Саблук, П. Т. Глобалізація і продовольство: монографія / П. Т. Саблук, О. Г. Білорус, В. І. Власов. – К.: ННЦ «ІАС», 2008. – 632 с.

УДК 338.439.5:338.433.001.76

Мокляк Мирослава Володимирівна, кандидат економічних наук, старший викладач кафедри маркетингу. Полтавський національний технічний університет ім. Ю.Кондратюка. **Упровадження інноваційної моделі кластерної організації розвитку агропродовольчого ринку.** Розглянуто питання підвищення ефективності функціонування агропродовольчого ринку. Розроблено заходи щодо впровадження інноваційної моделі кластерної організації розвитку агропродовольчого ринку Полтавського регіону.

Ключові слова: агропродовольчий ринок, сільськогосподарська продукція, кластеризація, науково-інноваційна діяльність.

УДК 338.439.5:338.433.001.76

Мокляк Мирослава Владимировна. Кандидат экономических наук, старший преподаватель кафедры маркетинга. Полтавский национальный технический университет им. Ю. Кондратюка. **Внедрение инновационной модели кластерной организации развития агропродовольственного рынка.** Рассмотрены вопросы повышения эффективности функционирования агропродовольственного рынка. Разработаны меры по внедрению инновационной модели кластерной организации развития агропродовольственного рынка Полтавского региона.

Ключевые слова: агропродовольственный рынок, сельскохозяйственная продукция, кластеризация, научно-инновационная деятельность.

UDC 338.439.5:338.433.001.76

M. V. Moklyak, PhD, Senior teacher of Marketing Department, Poltava National Technical Yuri Kondratyuk University. **Introduction of innovative model of cluster organization of agrofood market development.** The questions of efficiency increase of food market functioning are examined. Measures are developed on the introduction of innovative model of cluster organization of food market development in the Poltava region.

Keywords: food market, agricultural products, clustering, scientifically-innovative activity.